

דף יג; פרק שני

(ע"ב) 'אמר ריש לקיש: אומר היה ר' יוסי אין מתיר מפגל את המתיר'. ואינו דומה לשאר מחשבת-פיגול, כגון שחט או קיבל על מנת לזרוק דמו למחר – שיש לומר שהשחיטה והקבלה אינן בכלל 'מתיר', אלא זריקת הדם והקטרת הקומץ.
ועוד, גם אם נאמר שהן בכלל 'מתיר' (וע' להלן יד: וברש"י, שהשחיטה נחשבת 'מתיר'. וע"ש ב'חדושי הרשב"א), אין זו מחשבת 'ממתיר למתיר', שהרי באותו 'מתיר' הוא עוסק, דם הקרבן, אלא שחושב מעבודה לעבודה, הלכך בזה נאמר דין 'פיגול' [שהרי אי אתה מוצא באותה עבודה מחשבת חוץ-לזמנו כמובן, ועל כרחק הדין אמור מעבודה לעבודה], אבל ממתיר זה למתיר אחר כגון כשחושב בעבודת הקומץ על הקטרת הלבונה – לא נתחדש דין 'פיגול' (עפ"י 'חדושי הרשב"א).

'אמר ר' ינאי: ליקוט לבונה בזר – פסול. מאי טעמא? אמר ר' ירמיה: משום הולכה שלא ברגל שמה הולכה, והולכה בזר פסולה. אמר רב מרי: אף אנן נמי תנינא, זה הכלל: כל הקומץ... הכא נמי כיון דלא סגיא לה דלא עבד לה – עבודה חשובה היא'. נראה (וכן יש לדייק מדברי רש"י בסוגיא בד"ה משום וד"ה שלא ברגל וד"ה תנינא) שחילוק טעמים יש כאן; לר' ירמיה, הטעם שזר פסול בליקוט הוא משום הקרבנו לכהן את הלבונה, ולפי זה משמע שרק אם ליקט הזר והושיט לכהן שעל ידי כך מיעט בהליכת הכהן, אבל אם ליקט בלבד והכהן נטל מידו – אין כאן הולכה כלל ולא פסול. ואולם לפי הוכחת רב מרי אין אנו באים מטעם 'הולכה' בדוקא, אלא כיון שהליקוט נצרך ומכין את הקטרה, הרי זו עבודה חשובה שהזר פסול בה כשאר עבודות. ולשיטתו נראה שאפילו רק ליקט ולא הושיט – פסול. וגם אם ננקוט הולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, הליקוט כשלעצמו פסול בזר. וכן משמע מסתימת דברי הרמב"ם, שהליקוט כשלעצמו פסול בזר (עפ"י זבח תודה).

לכאורה יש מקום לומר מצד הסברה שגם לר' ירמיה ליקוט הזר פסול אף ללא הושה, שהרי במעשה הליקוט עצמו הוא מקרב את הלבונה להקטרה, גם אם לא הושיט לכהן, והלא אין שיעור להולכה. ואפשר אפילו ליקט והרחיק מן המזבח, הלא סוף סוף חסך לכהן את הליקוט מן הסולת, ויש כאן הקרבה והכנת הקטרה, וכל זה נכלל ב'הולכה'.

ויש להוכיח כן, שהרי ר' ירמיה עצמו אמר בזבחים (יג:): שלכך טבילת אצבע מפגלת בחטאות פנימיות, משום שכל דבר המעכב – מפגל. והיא סברת רב מרי שכל דבר שאין די בלעדיו – עבודה חשובה היא, והרי גם הליקוט לבר לא סגי בלעדיו.

ומה שהוצרך ר' ירמיה ל'הולכה' – היינו לבאר מנין ההנחה שהליקוט הוא 'עבודה', שאעפ"י שאי אפשר בלעדיו, הלא גם שחיטה לא סגי בלעדו, ומ"מ אינה עבודה ואין זר פסול בה – וזהו שאומר שהליקוט נכלל בעבודת ההולכה, כי גם הוא מקריב ומכין להקטרה. [אבל בטבילת אצבע בדם לא הוצרך ר' ירמיה לומר משום הולכה נגעו בה, ולכן לא אמרו שם קסבר הולכה שלא ברגל שמה הולכה – כמו שהעירו בתוס' – לפי ששם הלא מפורש 'טבל הכהן'. ואכן בחטאות חיצוניות אין טבילת אצבע מפגלת (ע' זבחים יג) שאינה עבודה חשובה לחול בה דין פיגול, הגם שהיא נצרכת]. וצ"ע לר"ש שאין הולכה מפגלת שהיא עבודה שאפשר לבטלה (ע' זבחים יד ושטמ"ק להלן כו ותוס' ריש מסכתין), האם ליקוט לבונה מפגל. וע' זבחים יג: ובמפרשים, אודות פיגול בטבילת אצבע לר"ש.

ע"ע בחזון איש (קמא כט, א) בדרך אחרת. וע"ע משנה למלך (פסוה"מ יא, א) בדעת הרמב"ם, שאין גורסים כאן 'הולכה שלא ברגל'. וע' בקרן אורה (כאן ולהלן טז) ובשפת אמת, במה שדנו לדמות ליקוט לבונה לקמיצה.

'פיגל בירך של ימין לא נתפגל הירך של שמאל'. אין ברור אם מדובר שבשעה שחשב היו הירכים מופרדות זו מזו [וכגון שפיגל בוריקה] כפי שמשמע קצת מלשון התוס', או כפי פשטות סתימת הדברים, מדובר גם באופן רגיל שפיגל בשחיטה כשהבהמה בשלמותה [וכן יש לדייק קצת מלשון רש"י. וכן יש לדייק מכך שנקטו 'ירך' ולא אמרו בסתם שחשב על כזית בשר לא נתפגל אלא אותו שחשב עליו]. ואף על פי שמדמה לטומאה ושם הלא מדובר במפורדין, אמנם שם שונה שאם לא הפרידם הרי נטמא הכל בשוה ואין יתרון למקום הנגיעה. לא כן במחשבה, יש מקום לדון רק על מה שחשב, הגם שחלקים אחרים מחוברים לו. מאידך יש לומר שבאופן זה שהחלקים מחוברים אין ראיה מטומאה. וצריך עיון (חדושים ובאורים ג, ח).

בספר טהרת הקדש נקט שלא אמר רב הונא אלא כשבשעה שפיגל היו החתיכות מופרדות. אלא שצידד לומר שנקבע לפי שעת הוריקה, כיון שרק אז נקבע הפיגול.

'איבעית אימא סברא – לא עדיפא מחשבה ממעשה הטומאה; אילו איטמי חד אבר מי איטמי ליה כוליה?! אעפ"י שמשוה לטומאה, זהו רק לענין חלות דין 'פיגול' לחיוב כרת, אבל לענין הפסול – הקרבן כולו נפסל כמו שאמר ר' יוסי במשנה שהסדר השני פסול ואין בו כרת. והטעם שפסול אפשר מפני שהקטרת הבזיכין עצמה נפסלה ע"י שנתפגל אחד מן הסדרים, וכן הכבשים נפסלו על ידי שפיגל את הלחם בשחיטתם. או מפני שכאילו אין לחם, שהרי נפסל לחם אחד קודם שחיטה. ועוד, הלימוד ממנו ולא מחברו אינו אמור אלא לענין חיוב כרת, אבל לענין הפסול – הקרבן כולו בכלל לא ירצה (עפ"י חזון איש קמא כח, יא. וכיו"ב כתב בחדושים ובאורים ג, ח) שהשוואה לטומאה אמורה רק על חלות דין פיגול לחיוב האוכלו בכרת, שהוא חלות דין על הדבר שחשב עליו, אבל הפסול עצמו אין לו ענין בדבר הנחשב אלא עצם העבודה במחשבה פסולה היא הגורמת את הפסול).

ויש מי שכתב שפסול לר' יוסי מדרבנן ולא מהתורה, ומשום גזרה [ע' להלן יד.] [עפ"י מלאכת יום טוב]. וכן נקט בפשטות בשפת אמת להלן שלר' יוסי פסול מדרבנן, אלא שהקשה על כך מדיוק הלשון. ובספר יד דוד צדד לומר שלר' יוסי פיגל בירך ימין – רגל שמאל כשרה. ותימה הלא תנן במשנה שהסדר השני פסול, וכ"ש בירך.

דף יד

'השוחט את הכבש לאכול חצי זית מחלה זו, וכן חבירו, לאכול חצי זית מחלה זו, רבי אומר: אומר אני שזה כשר... לעולם אליבא דרבנן...'. – וכיון שרבי סובר כרבנן, אין חילוק אם עירב במחשבתו את שתי החלות או חשב רק על אכילת חלה אחת. [והוא הדין אם בשחיטת כבש אחד חשב על כזית מחלה זו, ובכבש האחר חשב על החלה האחרת – פיגל. כן מפורש ב'חדושי הרשב"א']. וזה שנקט רבי שחישב על חצי זית מכל חלה – כי אם חשב על אותה חלה, היה צריך לפרש שה'חצי זית' השני אינו אותו 'חצי זית' הראשון, אבל בסתם שחשב 'חצי זית', שמא שתי המחשבות מתיחסות לאותו 'חצי זית' ואין כאן צירוף כזית – לכך נקט חלה אחרת, שמחשבותיו מסוימות על שני חצאי זיתים נפרדים (עפ"י חזון איש כב, ח).

(ע"ב) 'אלא אמר רבי יוחנן: היינו טעמיה דרבי יוסי, הכתוב עשאן גוף אחד והכתוב עשאן שני גופין...'. יש לפרש על פי הכתוב... והקרבנתם מנחה חדשה לה'. ממושבתכם תביאו לחם תנופה שתיים שני עשרנים – והלא 'לחם' וכן 'עשרון' לשון זכר הם, ואם כן מהו 'שתיים' [ואונקלוס